



Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. ŻURAWIA 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-01; 29-35-69

ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telefon dyżurny: 21-34-34

Telex: 816-436

BDF/318/23/88

O KOLEGIACH DO SPRAW WYKROCZEŃ DOBRZE I ŹLE

Komunikat z badań

Listopad 1988 r.

Kontynuując problematykę wymiaru sprawiedliwości, prawa, patologii społecznej itp., CBOS włączył do ostatniej ankiety¹ z serii "Co o tym myślisz?" blok pytań dotyczących funkcjonowania kolegiów do spraw wykroczeń. Ogólna ocena ich działalności, społeczne korzyści z niej płynące, dostrzegane mankamenty - to podstawowe kwestie, w jakich zwrócono się do respondentów. Została również poruszona kontrowersyjna sprawa orzekania przez kolegia kary aresztu.

Źródła informacji o działalności kolegiów ds.wykroczeń

Badanie wykazało, że działalność kolegiów ds.wykroczeń jest znana respondentom. Nic nie wie na jej temat 7,9%, pozostali mają o niej mniejsze lub większe wyobrażenie: 43,3% zna tę działalność z opowiadań (relacji innych osób), 29,6% - ze środków masowego przekazu, 19,1% - z bezpośrednich kontaktów (występowali w roli wnioskodawcy, poszkodowanego, świadka, obwinionego lub brali udział w pracy kolegium). Co najmniej raz stawało przed kolegium w charakterze obwinionych 11,5% respondentów.

Ogólna ocena społecznej przydatności kolegiów ds.wykroczeń

Wypowiadając się w kwestii: czy kolegia ds.wykroczeń, działające w takiej formie jak obecnie, są potrzebne i dobrze służą społeczeństwu, 62,3% respondentów wyraziło opinię pozytywną (15,5% odpowiedzi "zdecydowanie tak", 46,8% - "raczej tak"), 14,9% - negatywną ("raczej nie" - 10,4%, "zdecydowanie nie" - 4,5%), 22,4% miało trudności z określeniem swego stanowiska. Zatem większość docenia społeczną rolę i użyteczność tej instytucji.

Przewaga opinii pozytywnych występuje we wszystkich analizowanych grupach demograficznych i społecznych. Warto podkreślić, że dominują nawet wśród respondentów, którzy stawali przed kolegium jako obwinieni.

W stosunkowo nielicznej grupie negatywnie oceniających działalność kolegiów najbardziej krytyczne są osoby: przynależące do

¹ Sondaż "Co o tym myślisz? (12) - omnibus 3" zrealizowano w dniach 15-23 IX 1988 r. na reprezentatywnej próbie udziałowej dorosłej ludności (1493 osoby).

inteligencji, z wyższym wykształceniem, zamieszkujące w dużych miastach, a także ci, którzy bezpośrednio zetknęli się z pracą tej instytucji (tab.1 aneksu).

Pozytywne aspekty działalności kolegów ds.wykroczeń

Badanym przedstawiono trzy pozytywne opinie o kolegach ds.wykroczeń z prośbą o ustosunkowanie się do każdej z nich (tab.1).

Tabela 1

w procentach

Opinie o kolegach ds.wykroczeń	Respondenci			
	podzielający opinię		nie podzielający opinii	nie mający zdania
	całkowicie	częściowo		
Dzięki istnieniu kolegów rozpatrujących mniej ważne sprawy sądy mogą spokojniej pracować nad poważniejszymi sprawami	66,6	20,7	6,4	6,0
Dobrze, że są kolegia. Jest to "straszak" na chuliganów i złodziei	65,0	24,0	7,5	3,2
Dobrze, że w kolegiach ds.wykroczeń zasiada szerokie grono społeczników. Umożliwia to udział zwykłych obywateli w funkcjonowaniu wymiaru sprawiedliwości	32,8	31,9	15,6	19,3

Dane zawarte w tabeli 1 uwidaczniają pragmatyczne podejście badanych do instytucji kolegów. Większość pozytywnie ocenia prewencyjną i organizacyjną stronę ich działalności, znacznie mniej natomiast społeczny charakter kolegów.

Odsetek przekonanych o odstraszającej funkcji kolegów oraz społecznym ich charakterze kształtuje się różnie w zależności od cech społeczno-demograficznych respondentów (tab.2 aneksu). Role "straszaka" na chuliganów i złodziei częściej przypisują im kobiety, ludzie starsi, mieszkańcy wsi, respondenci z wykształce-

niem podstawowym, rolnicy, emeryci i renciści, rzadziej osoby z wyższym wykształceniem, inteligenci, a także ci, którzy co najmniej raz w życiu zetknęli się z kolegium jako oskarżeni. O społecznym charakterze kolegiów najrzadziej są przekonani inteligenci, uczniowie i studenci oraz występujący przed nimi jako obwinieni.

Badani mogli również spontanicznie wypowiedzieć się na temat pozytywnych aspektów funkcjonowania kolegiów ds. wykroczeń. Najczęściej wymieniało tu:

- działalność represyjną (walka z przestępczością, chuliganstwem, przejawami patologii społecznej, piractwem drogowym poprzez karanie winnych, wymierzanie sprawiedliwości itp.) - 22,4% wypowiedzi;

- działalność prewencyjną (zapobieganie przestępczości zarówno poprzez odstraszenie potencjalnych przestępców, jak i stosowanie różnych kar oddziałujących wychowawczo, dyscyplinująco, takich jak, kara pieniężna, odebranie prawa jazdy) - 21,7%;

- sprawność działania (szybka reakcja na łamanie prawa, szybkie karanie winnych) - 13,9%;

- odciążanie sądów od drobnych spraw - 10,2%;

- pomoc w utrzymaniu spokoju i porządku publicznego - 8,0%.

Oto przykłady typowych wypowiedzi:

Wymierzane kary są przestroga dla innych; Człowiek poszkodowany może znaleźć tam trochę sprawiedliwości i obronę przed różnymi łobuzami; Skazują różnych łobuzów, meliniarzy i nieuczciwe sklepowe; Odciążają sądy i tak już zapchane sprawami; Karzą chuliganów, szybko, bez niepotrzebnej zwłoki; Jest bezpieczniej na drogach i ulicach; Zlikwidowali bimbrownie w Polsce; Grzywna na wielu skutkuje i hamuje przestępców w ich poczynaniach; Różne mety są szybko sądzone; Ograniczają liczbę przestępstw i wykroczeń - ludzie nie chcą płacić grzywien; W prasie bardzo często możemy zapoznać się z orzeczeniami kolegiów. Kary na ogół są bardzo wysokie. Myślę, że to chociaż niektórych odstraszy od popełniania wykroczeń; Procedura postępowania jest prostsza niż w sądzie i dlatego kara następuje w miarę szybko po wykroczeniu, a o to również chodzi; Czuje się bardziej bezpieczna. Mniej się boję chuliganów.

Negatywne aspekty działalności kolegiów ds.wykroczeń

Ankietowani ustosunkowywali się także do przedstawionych im sześciu krytycznych opinii o kolegiach (tab.2).

Tabela 2

w procentach

Opinie o kolegiach ds.wykroczeń	Respondenci			
	podzielający opinię		nie podzie- lający opinii	nie mający zdania
	całkowicie	częściowo		
Kolegia są stronnicze, dają na ogół wiarę oskarżającym, np.milicjantom, a nie osobom obwinionym	28,1	38,1	12,2	21,4
W kolegiach zbyt wiele spraw rozpatrywanych jest w trybie przyspieszonym	26,5	29,9	15,1	28,2
Kolegia rozpatrują sprawy niezbyt wnikliwie, poświęcają na sprawę mało czasu, zbyt pochopnie decydują	25,7	31,3	12,6	30,1
Kolegia są "nadgorliwe" - karzą zbyt surowo	18,9	30,7	26,6	23,5
W kolegiach zasiadają ludzie bez wiedzy i praktyki prawniczej, tacy, którzy nie powinni orzekać o winie i karze	18,2	34,0	22,7	24,8
Kolegia istnieją głównie po to, aby w wypadku niepokojów społecznych szybko aresztować niewygodnych ludzi	13,3	24,8	36,2	25,1

W porównaniu z pozytywnymi opinie krytyczne o pracy kolegiów zyskały mniejszą aprobatę badanych. Najczęściej (66,2%) zarzucano im stronniczość - dawanie wiary na ogół oskarżającym, którymi prawie zawsze są funkcjonariusze milicji, a nie obwinionym. Ponieważ w niektórych wypadkach brak jest świadków popełnionego wykroczenia (np. drogowego), przed kolegium stają ludzie o nierównych szansach: obywatele z jednej strony, milicjanci - z drugiej.

Opinię, że kolegia są narzędziem politycznym, podzielano najrzadziej (38,1%). W sumie około połowy ankietowanych miało mniejsze lub większe zastrzeżenia do ich pracy.

Największe różnice w opiniach występują pomiędzy respondentami, którzy mieli bezpośredni kontakt z kolegium, zwłaszcza jako obwinieni, a tymi, którzy znają tę instytucję z opowiadań, relacji innych osób bądź też doniesień środków masowego przekazu. Z pierwszej grupy co drugi jest w pełni przekonany o stronniczości kolegów, ich nierzetelności i zbyt małej wnikliwości przy rozpatrywaniu spraw, z drugiej zaś co czwarty. Działalność kolegów została oceniona najsurowiej przez inteligencję, osoby z wyższym wykształceniem (czyli w zasadzie tę samą grupę badanych), robotników wykwalifikowanych i właścicieli prywatnych zakładów. Najmniej krytyczne były kobiety oraz osoby starsze (emeryci i renciści).

Odpowiadając na pytanie otwarte: "A czy zauważa Pan(i) jakieś negatywne strony działania kolegów ds. wykroczeń?" respondenci sami formułowali zastrzeżenia i krytyczne uwagi pod adresem kolegów. Wśród wymienianych przez respondentów negatywnych przejawów działania tej instytucji znalazły się oczywiście i te, które wyszczególniono w tabeli 2. Najczęściej wymieniano:

- zbyt surowe, wysokie kary (nadgorliwość kolegów, za wysokie grzywny, niewspółmierne do wykroczenia) - 10,5% wypowiedzi;
- brak sprawiedliwości, obiektywizmu (kary są niesłuszne, niesprawiedliwe, niewspółmierne do winy) - 9,4%;
- mała wnikliwość, dokładność w rozpatrywaniu spraw (zbyt szybkie, pochopne orzekanie winy) - 8,7%;
- stronniczość, tendencyjność kolegów (dawanie wiary oskarżającemu, np. milicjantom, małe szanse obwinionych na udowodnienie swoich racji, obwiniony jest zawsze winny) - 7,4%;
- brak prawniczego przygotowania, niskie kompetencje, niefachowość (w kolegiach zasiadają ludzie niewłaściwi: karierowicze, typowani przez administrację, starzy) - 7,4%.

Typowe były tu następujące wypowiedzi: *Czasami zbyt szybko karzą, bez dogłębnego zbadania sprawy; Czasami zbyt surowo karzą za głupstwa; Nie zawsze nakładane kary są współmierne do winy. Bywa odwrócenie relacji - za małe przewinienie wysoka kara i odwrotnie - oraz zasądzanie grzywny od tzw.*

wypłacalnych; Nie badają dokładnie spraw, członkowie kolegiów nie są w pełni fachowcami; O ile wiem, to kary pieniężne są za wysokie, ludzie zazwyczaj tyle nie zarabiają; Orzeczenia kolegiów są kształtowane pod presją milicji, która zbyt często nadużywa prawa, fałszuje fakty, obwiniony nie ma szans na rzeczywistą obronę; Słyszałam, że kary są zbyt surowe i że nie ma możliwości obrony; Ludzie, którzy pracują w kolegiach, za bardzo wierzą milicjantom; Potwierdzają, że urząd ma zawsze rację, oskarżony jest zawsze winny, nie ma szans udowodnić swoich racji; spraw tych nie prowadzą fachowcy. Jest to niekiedy groteska sprawiedliwości; Są przypadki karania bezsensownego; Kto daje wniosek, ten ma rację; Rodziny są pokrzywdzone - wyciąga się pieniądze od głupich pijaków i awanturników; Nie zapoznają się dokładnie ze sprawą i wydają wyrok; Często brak wiarygodnych świadków.

Przyszłość kolegiów

W kwestii dalszych losów kolegiów ds. wykroczeń badani wypowiadali się następująco:

Powinno się zwiększyć zakres ich działania	- 16,1%
Powinny istnieć w dotychczasowej formie	- 37,9%
Powinno się ograniczyć zakres ich działania	- 18,4%
Powinno się je zlikwidować	- 4,6%

(22,6% miało trudności ze sprecyzowaniem swego stanowiska)

Ponad połowa opowiada się bądź za utrzymaniem kolegiów w dotychczasowej formie, bądź za zwiększeniem zakresu ich działania, 4,6% uważa zaś, że są one niepotrzebne. Te dwie grupy badanych są zbliżone wielkością we wszystkich kategoriach społecznych i demograficznych. Zauważalne różnice występują natomiast w grupie osób optujących za ograniczeniem zakresu działania kolegiów. Najczęściej zgłaszali ten wniosek mężczyźni (23,9%), respondenci w wieku 25-40 lat (23,6%), osoby z wyższym wykształceniem (25,9%), inteligenci (24,7%), robotnicy wykwalifikowani (24,2%), właściciele prywatnych zakładów (30,4%), ankietowani znający kolegia z własnych doświadczeń (30,2%) oraz ci, którzy dotychczas stawali przed kolegium w charakterze obwinionych (31,4%). Wniosków o zlikwidowanie instytucji kolegium jest w ostatniej z wymienionych grup 2,5 raza więcej (11,6%) niż w

całej próbie. Częściej opowiadała się za tym jedynie inteligencja (15,6%).

Jedno z ważniejszych zastrzeżeń wysuwanych w ramach społecznej dyskusji przez środowisko prawnicze pod adresem prawa wykroczeń, na którym opierają swoją działalność kolegia, dotyczy kary pozbawienia wolności do 3 miesięcy. Opinie respondentów w tej kwestii obrazuje tabela 3.

Tabela 3

Rodzaje kar	w procentach	
	Respondenci zgadzający się na wymierzanie kar	
	przez kolegia	wyłącznie przez sądy
Grzywna do 50 tys. zł	83,2	16,0
Nagana (podanie faktu wykroczenia do publicznej wiadomości)	79,1	20,4
Areszt do 3 miesięcy	24,2	75,2
Odebranie prawa jazdy na okres do 3 lat	46,1	53,2

Badani akceptują w zasadzie dwa rodzaje orzekanych przez kolegia kar: grzywnę i nagane. Odebranie prawa jazdy na okres do 3 lat jest już sprawą kontrowersyjną, natomiast kara aresztu do 3 miesięcy zdaniem 3/4 respondentów powinna być wyłącznie w gestii sądu. Opinie na ten temat są podobnie rozłożone we wszystkich analizowanych grupach.

*

*

*

Mimo wielu krytycznych uwag społeczna użyteczność działalności kolegiów ds. wykroczeń została oceniona pozytywnie. Niemniej jednak badani widzą potrzebę prawnych i organizacyjnych zmian w ich funkcjonowaniu (problem orzekania kary aresztu do 3 miesięcy, stronniczości kolegiów, niesprawiedliwych, zbyt szybko i pochopnie wydawanych orzeczeń, zwłaszcza w trybie przyspieszonym). Na nieprawidłowości działania kolegiów najbardziej jest wyczulone środowisko inteligenckie.

ANEKS

Tabela 1

w procentach

Charakterystyka respondentów	Opinie respondentów o potrzebie istnienia kolegów ds. wykroczeń i ich społecznej użyteczności		
	pozytywne	negatywne	brak zdania
Ogółem	62,3	14,9	22,4
<u>Płeć</u>			
Mężczyźni	62,5	21,2	16,3
Kobiety	62,4	9,3	28,2
<u>Wiek</u>			
Do 25	62,7	12,5	24,7
26-40	59,8	21,0	19,2
41-60	67,6	14,0	18,2
Powyżej 60 lat	59,9	6,9	33,2
<u>Miejsce zamieszkania</u>			
Wieś	66,0	10,8	23,1
Miasto:			
do 50	60,3	16,2	23,5
51-200	67,3	10,0	22,7
powyżej 200 tys. mieszkańców	54,5	24,6	20,6
<u>Wykształcenie</u>			
Niepełne podstawowe i podstawowe	59,6	10,4	29,6
Zasadnicze zawodowe i niepełne średnie	66,6	15,0	18,4
Średnie i pomaturalne	64,6	16,3	19,0
Niepełne wyższe i wyższe	53,9	28,7	17,6
<u>Przynależność do grupy społeczno zawodowej</u>			
Inteligencja	50,7	33,8	15,5
Średnie kadry	68,0	15,0	17,0
Robotnicy:			
- wykwalifikowani	61,9	22,8	15,3
- niewykwalifikowani	64,3	18,3	17,2
Rolnicy i robotnicy rolni	64,0	9,0	27,0
Właściciele prywatnych zakładów	52,1	21,7	26,1
Emeryci i renciści	63,0	7,8	29,2
Uczniowie i studenci	44,9	8,6	46,5
Inni niepracujący	57,0	10,3	32,3
<u>Źródła informacji o działalności kolegów</u>			
Własne doświadczenie	60,4	30,5	9,1
Relacje innych osób	68,8	13,2	18,0
Środki masowego przekazu	66,0	10,6	23,4
<u>Występowanie przed kolegium ds. wykroczeń w charakterze obwinionego</u>			
Występujący dotychczas co najmniej raz	52,9	34,3	12,8
Dotychczas nie występujący	63,8	12,4	23,7

Tabela 2

w procentach

Charakterystyka respondentów	Respondenci zdecydowanie pozytywnie oceniający działalność kolegów ze względu na:		
	odciążanie sądów od mniej ważnych spraw	odstraszanie chuliganów i złodziei	ich społeczny charakter
Ogółem	66,6	65,0	32,8
<u>Płeć</u>			
Mężczyźni	63,0	60,4	30,8
Kobiety	70,5	69,5	34,8
<u>Wiek</u>			
Do 25	61,1	57,1	32,8
26-40	64,6	58,3	30,3
41-60	72,2	73,0	36,9
Powyżej 60 lat	68,3	74,2	32,4
<u>Miejsce zamieszkania</u>			
Wieś	67,6	71,1	32,9
Miasto:			
do 50	69,8	62,1	31,2
51-200	71,3	64,9	36,9
powyżej 200 tys.mieszkańców	60,1	58,4	31,6
<u>Wykształcenie</u>			
Niepełne podstawowe i podstawowe	65,5	72,1	32,2
Zasadnicze zawodowe i niepełne średnie	69,0	67,0	34,5
Średnie i pomaturalne	67,7	59,5	33,2
Niepełne wyższe i wyższe	62,9	47,6	29,4
<u>Przynależność do grupy społeczno-zawodowej</u>			
Inteligencja	62,3	49,4	22,1
Średnie kadry	73,4	61,7	41,0
Robotnicy:			
- wykwalifikowani	63,4	59,3	30,2
- niewykwalifikowani	65,5	64,4	31,0
Rolnicy i robotnicy rolni	64,0	75,0	28,0
Właściciele prywatnych zakładów	52,2	65,2	4,3
Emeryci i renciści	68,6	74,1	35,7
Uczniowie i studenci	58,6	51,7	24,1
Inni niepracujący	65,7	65,7	30,5
<u>Źródła informacji o działalności kolegów</u>			
Własne doświadczenie	62,1	55,8	30,2
Relacje innych osób	67,4	67,2	33,2
Środki masowego przekazu	70,9	69,5	36,4
<u>Występowanie przed kolegium ds.wykroczeń w charakterze obwinionego</u>			
Występujący dotychczas co najmniej raz	56,4	51,7	22,7
Dotychczas nie występujący	68,2	66,9	34,2

Tabela 3

w procentach

Charakterystyka respondentów	Respondenci negatywnie oceniający działalność kolegów ze względu na:		
	ich stronniczość	zbyt częste stosowanie przez nie trybu przyspieszonego	zbyt pochopne wydawanie orzeczeń
Ogółem	28,1	26,5	25,7
<u>Płeć</u>			
Mężczyźni	33,8	30,8	32,8
Kobiety	22,9	22,6	19,4
<u>Wiek</u>			
Do 25	28,7	30,0	24,7
26-40	33,0	29,2	31,9
41-60	28,5	27,5	24,3
Powyżej 60 lat	17,9	17,2	17,2
<u>Miejsce zamieszkania</u>			
Wieś	28,1	25,2	22,9
Miasto:			
do 50	30,2	24,9	27,4
51-200	25,0	24,3	17,9
powyżej 200 tys.mieszkańców	28,8	31,9	35,3
<u>Wykształcenie</u>			
Niepełne podstawowe i podstawowe	23,7	21,0	20,0
Zasadnicze zawodowe i niepełne średnie	31,6	29,6	27,8
Średnie i pomaturalne	29,0	28,1	27,2
Niepełne wyższe i wyższe	30,8	32,9	35,7
<u>Przynależność do grupy społeczno-zawodowej</u>			
Inteligencja	36,4	36,4	45,5
Średnie kadry	30,9	28,5	26,6
Robotnicy:			
- wykwalifikowani	38,1	32,8	35,1
- niewykwalifikowani	24,1	26,4	29,9
Rolnicy i robotnicy rolni	22,5	16,0	17,0
Właściciele prywatnych zakładów	43,5	43,5	34,8
Emeryci i renciści	18,9	21,3	17,1
Uczniowie i studenci	27,6	31,0	17,2
Inni niepracujący	21,0	22,9	21,9
<u>Źródła informacji o działalności kolegów</u>			
Własne doświadczenie	38,9	34,0	42,8
Relacje innych osób	28,4	26,7	26,1
Środki masowego przekazu	23,4	25,0	17,7
<u>Występowanie przed kolegium ds.wykroczeń w charakterze obwinionego</u>			
Występujący dotychczas co najmniej raz	50,6	37,2	47,7
Dotychczas nie występujący	25,2	25,2	23,0

Tabela 4

w procentach

Charakterystyka respondentów	Respondenci postulujący:	
	ograniczenie zakresu działania kolegów	zlikwidowanie kolegów
Ogółem	18,4	4,6
<u>Płeć</u>		
Mężczyźni	23,9	6,4
Kobiety	13,5	2,8
<u>Wiek</u>		
Do 25	14,9	2,8
26-40	23,6	6,4
41-60	17,2	3,9
Powyżej 60 lat	13,7	3,4
<u>Miejsce zamieszkania</u>		
Wieś	17,2	2,6
Miasto:		
do 50	19,3	3,2
51-200	17,1	4,1
powyżej 200 tys. mieszkańców	21,1	9,4
<u>Wykształcenie</u>		
Niepełne podstawowe i podstawowe	14,0	3,5
Zasadnicze zawodowe i niepełne średnie	19,3	3,9
Średnie i pomaturalne	21,1	4,2
Niepełne wyższe i wyższe	25,9	11,9
<u>Przynależność do grupy społeczno-zawodowej</u>		
Inteligencja	24,7	15,6
Średnie kadry	18,9	3,5
Robotnicy:		
- wykwalifikowani	24,2	7,4
- niewykwalifikowani	20,7	5,7
Rolnicy i robotnicy rolni	15,0	2,0
Właściciele prywatnych zakładów	30,4	4,3
Emeryci i renciści	12,8	2,7
Uczniowie i studenci	15,8	1,8
Inni niepracujący	15,9	2,8
<u>Źródła informacji o działalności kolegów</u>		
Własne doświadczenie	30,2	8,8
Relacje innych osób	18,3	3,9
Środki masowego przekazu	14,7	3,2
<u>Występowanie przed kolegium ds. wykroczeń w charakterze obwinionego</u>		
Występujący dotychczas co najmniej raz	31,4	11,6
Dotychczas nie występujący	16,8	3,6